

ΑΝΟΙΧΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Art 29

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΜΙΣΣΕΛ ΦΑΪΣ

6 Μαΐου 2016 Η ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ

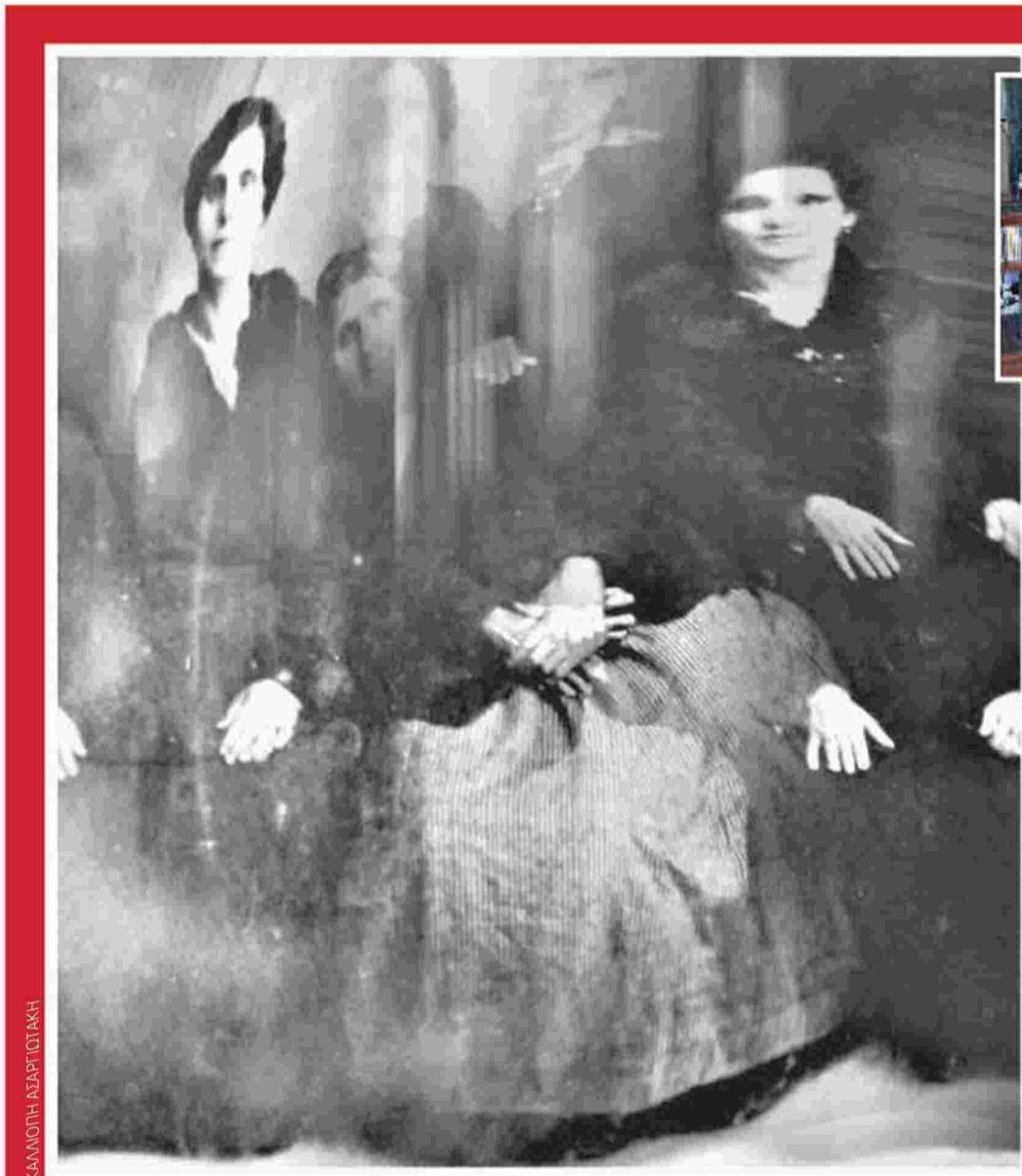
► Tns **ΕΛΕΝΗΣ ΠΑΠΑΡΓΥΡΙΟΥ**

Στον δραματικό μονόλογο του Θανάση Βαλτινού *Μπλε βαθύ, σχεδόν μαύρο* η αφηγήτρια κάνει έναν απολογισμό της άδειας της ζωής, διαπιστώνοντας: «Βάζουν τους ηλικιωμένους σε εκείνα τα φοβερά καταστήματα, που έχουν από πάνω το θράσος να γράφουν οίκοι ευγηρίας για άσπρα μαλλιά. Μα είναι δυνατόν να σε εκμηδενίσουν έτσι;» (Άγρα, σελ. 77). Παίρνοντας το νήμα από εκεί που το έκοψε ο Βαλτινός, η πεζογράφος Ελένη Γιαννακάκη τοποθετεί την ηρωίδα του μυθιστορήματος *Σκούρο γκρι, σχεδόν μαύρο*, μια ηλικιωμένη με προχωρημένη νόσο Πάρκινσον, να μιλάει σε πρώτο πρόσωπο για τη μοναχική ζωή της μέσα σε έναν τέτοιο οίκο.

Η Δήμητρα της Γιαννακάκη είναι χήρα, πρώην τραπεζική υπάλληλος, μάνα δύο ενήλικων παιδιών, γιαγιά και φανατική αναγνώστρια μυθιστορημάτων. Έχοντας την εμπειρία μιας αλλοτινής αυτοτέλειας, ενίσταται τώρα στην εκμηδένιση του ηλικιωμένου που δεν ορίζει το σώμα ούτε τον χώρο και τον χρόνο, σε έναν χειμαρρώδη δραματικό μονόλογο που συχνά διακόπτεται από κενά μνήμης λέξεων ή το άσπρο σύννεφο της σύγχυσης. Καθώς αφηγείται την ιστορία της ζωής της, οι λέξεις ξεχειλίζουν σπάζοντας το φράγμα της αυτοσυγκράτησης και αντιτίθενται στον εκφυλισμό του σώματος. Η Δήμητρα μπορεί να τα κάνει πάνω της ή να μην είναι σε θέση να τραφεί μόνη, αλλά, ναι, μπορεί να μιλήσει.

Ευστά στο δράμα της σωματικής αδυναμίας περνάει μια αφήγηση που περιπλέκει, ως κύριο συστατικό στοιχείο, την ιστορία του έθνους: τη μικρασιατική προσφυγιά των παππούδων, τα παιδικά χρόνια της ίδιας στη μεταπολεμική Κοκκινιά, τη νεότητα στη δικτατορία και τη μικροαστική μαλθακότητα της ευκολίας την εποχή της μεταπολίτευσης.

Η Γιαννακάκη στήνει προσεκτικά και με μαεστρία ένα σκηνικό βίας που εκδηλώνεται υπόγεια και σχεδόν ανεπαίσθητα, σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο. Το σώμα της Δήμητρας υφίσταται τη βία της υποχρεωτικής συμμόρφωσης στους κανόνες του ιδρύματος. Η βία όμως την έχει στιγματίσει από τη γέννησή της: η ενηλικίωσή της έχει συντελεστεί στη βάση του ρήγματος, της τραυματικής εμφύλιας διαμάχης και των πολλαπλών αποκλεισμών που συνεπάγεται. Στην Κοκκινιά της δεκαετίας του '40 είναι διαφορετική από τα άλλα παιδιά με τους εξόριστους πατεράδες, καθώς ο δικός της είναι εθνι-

ΚΑΛΟΣΤΗΜΕΝΟ ΣΑΡΓΙΩΤΑΚΗ

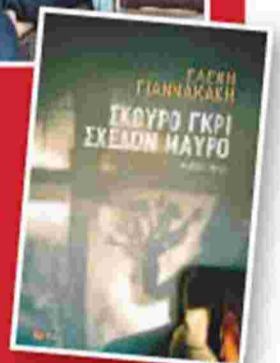
ΕΛΕΝΗ
ΓΙΑΝΝΑΚΑΚΗ

«**Σκούρο
γκρι, σχεδόν
μαύρο**»

Μυθιστόρημα

Πατάκης, 2016

Σελ. 198

Δύο αποχρώσεις του γκρι

κόφρων. Η εθνικοφροσύνη του πατέρα στέκεται, προσωρινά, εμπόδιο όταν η Δήμητρα ερωτεύεται έναν αριστερό. Ταυτόχρονα η μητέρα της κρύβει ένα μυστικό που θα στιγματίσει ανεπανόρθωτα την ενήλικη ζωή της Δήμητρας.

Διαμορφωμένη στη βία, η Δήμητρα είναι προορισμένη να συμμετέχει στον κύκλο της. Χωρίς να το καταλαβαίνει, αφήνει να διαφανεί ότι την εποχή που όριζε τον εαυτό της και τα πράγματα γύρω της υπήρξε και η ίδια καταπιεστική προς τα παιδιά της και πολύ περισσότερο προς τη μητέρα της, της οποίας τον θάνατο ουσιαστικά επέσπευσε. Ταυτόχρονα, προσλωμένη σε μια ιδέα ελληνικότητας,

απορρίπτει κατηγορηματικά το εθνικά αλλότριο, είτε αυτό αφορά Αλβανούς μετανάστες είτε τις αλδοπάδες νοσοκόμες που εργάζονται στο ίδρυμα που τη φιλοξενεί. Αυτές οι ειρωνικές αντιφάσεις γίνονται αντιληπτές στον αναγνώστη που είναι διατεθειμένος να δει πίσω από τη μάζα των λέξεων που λένε αλλά δεν σημαίνουν υποχρεωτικά και κάτι. Η σύγχυση της Δήμητρας, που αποδίδεται στη νόσο Πάρκινσον, αφορά την αδυναμία της να δει το καθαρό περίγραμμα σήμανσης των πραγμάτων. Ωστόσο, η σύγχυση εξακοντίζεται στην ανάγνωση της ιστορίας, όπου τα σχήματα είναι αφεδιάλυτα, το ηθικό βάρος των πράξεων ρευστό και η τοποθέτηση

του ατόμου αμφίσημη. Βλέποντας ένα κάδρο στο δωμάτιό της, η Δήμητρα αναρωτιέται: «Θα τις ρωτήσω όμως όταν έρθουνε τι δείχνει αυτό το κάδρο. Ποιο είναι το θέμα του. Κάτι με γερατεία ίσως, κάτι που να ταιριάζει εδώ μέσα. Ασπριδερό και με κάτι μαύρες βούλες, όχι ακριβώς βούλες, κάτι πιο σκόρπιο, πιο... κάτι σαν σβούρες, γκρι σκούρο όμως, σχεδόν μαύρο, ναι, ναι, σχεδόν» (σελ. 103). Στο πεζογράφημα του Βαλτινού ο τίτλος αναφερόταν επίσης σε έναν πίνακα: «Έχω έναν πίνακά της στο σπίτι εφιαλτικό, γιατί πάντα τέτοια πράγματα έκανε. Ήταν έτσι άγριος ο κόσμος της, ήταν τόσο ανήσυχη η ίδια κι έχω αυτό τον πίνακα μπαίνοντας δεξιά στο δι-

άδρομο, έναν πίνακα σε μπλε βαθύ σχεδόν μαύρο» (σελ. 73). Και στα δύο κείμενα τα πράγματα σημαίνονται μέσα από αποχρώσεις, όχι μέσα από σαφή περιγράμματα. Στην περίπτωση του Βαλτινού, ωστόσο, το θέμα είχε να κάνει περισσότερο με τη λειτουργία της μνήμης και το άτομο (το μπλε -blue- άλλωστε έχει ως χρώμα προσωπικής διάθεσης, ανακαλεί τη μελαγχολία). Στην περίπτωση της Γιαννακάκη, η θεματική μετατοπίζεται στο συλλογικό δράμα το οποίο έρχεται να εκδηλωθεί μέσα από την ατομική αμνησία.

Το καλοστημένο και ευαίσθητο αφήγημα της Γιαννακάκη έρχεται να προστεθεί σε μια παράδοση κειμένων της ελληνικής μεταπολεμικής πεζογραφίας που αφηγούνται τη συλλογική ιστορία μέσα από την οπτική ενός ήρωα με περιορισμένες νοητικές ικανότητες. Στο μυαλό έρχονται, πολύ πρόχειρα, ο *Λούσι-ας* του Νίκου Χουλιαρά (1987), η *Ραραού* του Παύλου Μάτεσι στη *Μπτέρα του σκύλου* (1990) και πιο πρόσφατα ο αφηγητής στο *Μάρτυς μου ο Θεός* του Μάκη Τσίτα (2013). Ένα σχετικό πρόβλημα στο κείμενο της Γιαννακάκη είναι ότι η γωνία λήψης της είναι μάλλον ευρεία σε σχέση με τη νοητική αδυναμία της ηρωίδας της. Δηλαδή, η αντιληπτική ικανότητα της Δήμητρας αναλογικά με τον εκφυλισμό που έχει επιφέρει η ασθένειά της παρουσιάζεται δυσανάλογα μεγάλη, με αποτέλεσμα πολλές φορές το δράμα της να εκφράζεται με ασύμβατη με τις συνθήκες της ευλωτία. Ετσι, περιορίζεται, σε έναν βαθμό, και η ειρωνική στόχευση του κειμένου.

► Tns **ΜΑΡΙΑΣ ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ**

ΤΟ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟ ΒΙΒΛΙΟ τής κατ' επανάληψη βραβευμένης Νίκης Αναστασέα δεν είναι ακριβώς καινούργιο. Πρόκειται για αναθεωρημένη και ξαναδουλεμένη μορφή του προ δεκαετίας εκδοθέντος *Επικράνθη, διά χειρός Αλέξη Ραζή*. Η βασική ιστορία παραμένει η ίδια. *Επικράνθη*, μια τοιχογραφία εκπληκτικής ομορφιάς και σύνθεσης, ήταν ο τίτλος του τελευταίου έργου που φιλοτέχνησε ο ζωγράφος και που δεν είναι παρά η μεταποίηση του γνωστού εικονογραφικού τύπου της χριστιανικής αγιογραφίας «Η Ακρα Ταπείνωση», όπου στη θέση του Χριστού ο καλλιτέχνης έβαλε την προσωπογραφία του. Αξίζει να σημειωθεί ότι πρόκειται για τον ίδιο πίνακα που έδωσε τον τίτλο και στο τελευταίο βιβλίο της Ρέας Γαλανάκη. Συγκριτικό ενδιαφέρον παρουσιάζει ο τρόπος που η κάθε μία από τις δύο συγγραφείς χειρίζεται την απόδοση της εικόνας και τον συμβολισμό της.

Η ιστορία ενός δικού μας ανθρώπου είναι η παραγμένη ζωή, η τέχνη και ο θάνατος του ταλαντούχου ζωγράφου Αλέξη Ραζή. Γεννημένος το 1951, μέλος μιας παρέας νέων που ανήκει στην εξωκοινοβουλευτική Αριστερά στα χρόνια της μεταπολίτευσης, κατέρρευσε στα είκοσι οκτώ του από βαριά μορφή μελαγχολία. Το 1994, δεκατέσσερα χρόνια μετά τον θάνατό του, ο φίλος του Νίκος Μαρκέτης, καθηγητής στη Σχολή Καλών Τεχνών, διοργανώνει αναδρομική έκθεση με έργα του χαμένου φίλου, ενώ ταυτόχρονα αναθέτει στον φοιτητή της Σχολής του, Κωστή Σκαρλάτο, να ασχοληθεί με τη βιογραφία εκείνου. Ο νεαρός, γιος της Άννας από την ίδια παρέα, συναντά φίλους, συγγενείς και συντρόφους του καλλιτέχνη, αφήνει τον καθένα να αφηγηθεί από τη δική του οπτική αυτό που έζησε ή είδε και προσπαθεί να συνθέσει τη ζωή ενός περίεργου, γοητευτικού και προικισμένου ανθρώπου.

Από την αρχή η Αναστασέα συστήνει τα πρόσωπα που εμπλέκονται με τον έναν ή τον άλλον τρόπο στη ζωή του Ραζή και παρέχουν πληροφοριακό υλικό στον Σκαρλάτο. Τα βιογραφικά και λοιπά στοιχεία του καθενός που προεξαγγέλλονται διασταυρώνονται και αλληλοσυμπληρώνονται ή αλληλο-

αναιρούνται, δεν πλήττουν στο ελάχιστο την έκπληξη της συνέχειας. Κάθε ήρωας και ένας ανθρώπινος τύπος, τον οποίο η συγγραφέας παρουσιάζει με αδρές και χαρακτηριστικές πινελιές. Ο αφηγηματικός ιστός κινείται σε τρεις άξονες που εναλλάσσονται. Ο ένας είναι η αφηγημένη ζωή του Αλέξη Ραζή, στον άλλο περιγράφονται οι διάφοροι πίνακές του, που, δυστυχώς, οι περισσότεροι διασώζονται μόνον από φωτογραφίες, γιατί ο ζωγράφος σε στιγμή κρίσης κατέστρεψε πολλούς, και στον τρίτο έχουμε κεφάλαια από το βιβλίο του Σκαρλάτου. Αλλά τόσο το θέμα των πινάκων όσο και η λεπτομερής περιγραφή τους φωτίζουν έμμεσα τη ζωή του ζωγράφου, είτε για πρόσωπα πρόκειται: «ο πατέρας του καλλιτέχνη», «η μητέρα του καλλιτέχνη», «το μαγεμένο κορίτσι», είτε για ψυχικά θέματα: «Επικράνθη» ή «Εσκιαγράφησε τον εαυτό του οδυρμό».

Η ιστορία του σαλεμένου ιδιοφυούς Ραζή, που δεν αισθάνθηκε ποτέ τύψεις για τίποτα και για κανέναν, όπως γράφει στη Νίνα, δεν είναι παρά το πρόσχημα για να μιλήσει η συγγραφέας για τη γενιά της, τη γενιά της μεταπολίτευσης την πορεία, τις συγκρούσεις, τις αντιφάσεις και τον εκφυλισμό τελικά της Αριστεράς. «Επουράνιε Θεέ, πώς γίναμε έτσι; Δεν μας αναγνωρίζω» αναφωνεί συχνά η Φανή Μιχαλίτση, εργάτρια στο μπαρουτάδικο, λαϊκή και γήινη, θυμόσοφη και πικραμένη· αλλά τη συγγραφέα απασχολούν εξίσου και η ανθρώπινη μοναξιά, η οδύνη, ο φόβος, η θυσία, η πληρωμή, η διεκδίκηση της ελευθερίας, η αναπότρεπτη μοίρα, η αυτοχειρία, ο έρωτας, ο θάνατος.

Στο υπόστρωμα του βιβλίου της Αναστασέα, μορφοποιημένα αριστοτεχνικά, εκτός των άλλων έργων της παγκόσμιας λογοτεχνίας και τέχνης, ανιχνεύονται αφενός

το *Δόκτωρ Φάουστους* του Τόμας Μαν και αφετέρου το *Υπόγειο* του Ντοστογιέφκι. Η ίδια δεν διστάζει να αποκαλύψει τους λογοτεχνικούς της προγόνους. Ο προσεκτικός αναγνώστης αλλά και ο μελλοντικός μελετητής θα βρουν αρκετές αντιστοιχίες ανάμεσα στον Ραζή, τον ήρωά της, και τον Λεβέρκιν του Μαν, από τη μια, ή τον Υποχθόνιο του Ντοστογιέφκι από την άλλη. Επειδή επίσης στο βιβλίο της η Αναστασέα συνάπτει τη λογοτεχνία με την τέχνη, και ιδιαίτερα με τον εξπρεσιονισμό, έντονη είναι η παρουσία του Εγκον Σίλε, με τη γεμάτη νευρική ένταση, ερωτισμό και οξύτητα τεχνοτροπία του. Και πάλι μας εντυπωσιάζει ο τρόπος που περιγράφονται, φωτίζονται και ζωντανεύουν οι πίνακες και περνά η συναισθηματική αγωνία του εξπρεσιονισμού.

Μορφές όπως ο Νίκος Μαρκέτης, ο Σίμος και η Φανή Μιχαλίτση, η Άννα

Σκαρλάτου και κυρίως η τραγική Νίνα Μιχαλίτση αφήνουν ανεξίτηλο το στίγμα τους. Δεσπόζουσα η θέση και ο ρόλος του δασκάλου, του Γεράσιμου Λάλου, που η Θέκλα, μητέρα του Ραζή, τον θεωρεί υπαίτιο για όλα τα δεινά του σπιτιού της, ενώ, αντίθετα, ο γιος της τον ονομάζει δασκάλό του, πνευματικό του πατέρα, φίλο του και καθοδηγητή του. Αλλά και ο Γεράσιμος τον αποκαλεί «παιδί της επαγγελίας» και απευθυνόμενος στον επίδοξο συγγραφέα του λέει: «Θέλω να σας παρακαλέσω, όταν θα γράφετε για τον Αλέξη να τον σκέφτεστε [...] να σκέφτεστε το μαρτύριό του».

Η ιστορία ενός δικού μας ανθρώπου, πολιτικο-ιδεολογικό βιβλίο, με έντονη κριτική ματιά, δεν είναι ένα εύκολο βιβλίο. Οι φιλοσοφικές, θεολογικές και αισθητικές προεκτάσεις του ζητούν εγρήγορση από τον αναγνώστη.

Μια ελεγεία για το πένθος, ατομικό, συλλογικό, εθνικό.

M. ΣΤΑΣ

«Ματαιωμένη πίστη»

ΝΙΚΗ ΑΝΑΣΤΑΣΕΑ

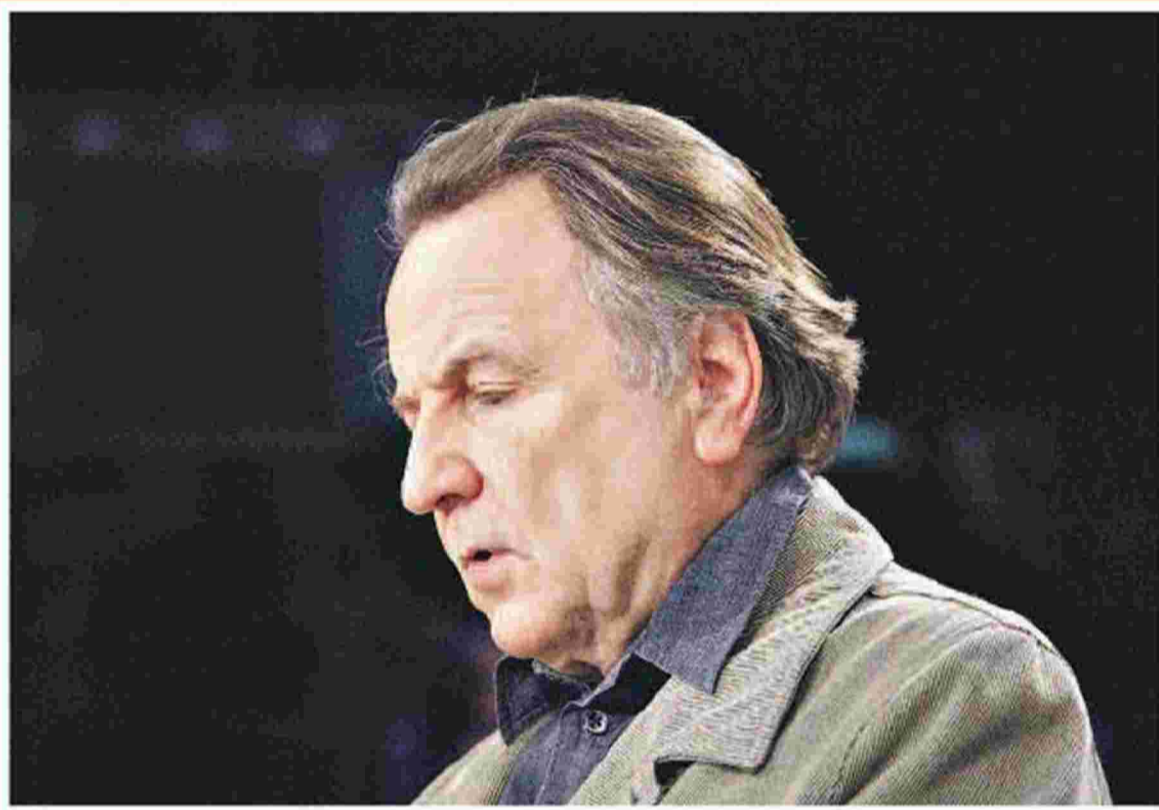
«Η ιστορία ενός δικού μας ανθρώπου»

Μυθιστόρημα

Καστανιώτης, 2015

Σελ. 280

Αναζητώντας τα χαμένα σύνορα

ΡΕΖΙΣ ΝΤΕΜΠΡΕ

«Εγκώμιο των συνόρων»

Μετάφραση – σημειώσεις:
Αντώνης Καραβασιίλης

Βιβλιοπωλείο της Εστίας, 2015

Σελ. 97

την Παλαιστίνη, όπου τα σύνορα είναι ρευστά, ελλοχεύει διαρκώς ο πόλεμος. Η άρση δε των συνόρων απομειώνει την εθνοκρατική κυριαρχία και συνακόλουθα ελαχιστοποιεί την εγγυητική της λειτουργία για τους νόμους και τα δικαιώματα. Ο συγγραφέας αναπτύσσει την προβληματική του με συχνές αναφορές στην ιστορία και σε άλλα κείμενα, λογοτεχνικά ή μη, παίρνει αποστάσεις από την πολιτισμική ισοπέδωση που τείνει να κυριαρχήσει, αναδεικνύει την ιερότητα των συνόρων για πολλούς λαούς, αλλά υπενθυμίζει ταυτόχρονα ότι «κάθε σύνορο,

όπως το φάρμακο, είναι γιατρικό και δηλητήριο». Συμφωνεί με τη διαπίστωση του Αϊμέ Σεζέρ, ενός διανοούμενου και πολιτικού από τη Μαρτινίκα ότι μπορεί κάποιος να χαθεί «από εγκλωβισμό στην ιδιαιτερότητα και από διάλυση στην οικουμενικότητα». Πιστεύει όμως ότι η διάλυση στην οικουμενικότητα είναι σήμερα πολύ πιο πιθανή και γι' αυτό, τελειώνοντας, ζητά το δικαίωμα στα σύνορα. Σε μια εποχή γενικής αμφισβησίας, ο Ντεμπρέ με το ιδιαίτερο ύφος του και τη βαρύτητα του ονόματός του, καταθέτει ευθαρσώς και αιτιολογημένα την καθαρή άποψή του για την αξία των συνόρων.

Ο Αντώνης Καραβασιίλης μετακένωσε τη γλώσσα και το ύφος του συγγραφέα εξαιρετικά.

► Του **ΚΩΣΤΑ ΚΑΡΑΚΩΤΙΑ**

ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΧΡΟΝΙΚΟ

διάστημα τα σύνορα ήρθαν ξανά στην επικαιρότητα λόγω της έντασης των προσφυγικών ροών. Η αλήθεια όμως είναι ότι ως έννοια και ως υλική πραγματικότητα ήταν ανέκαθεν μέρος της πολιτικής, θεωρητικής και οικονομικής συγκυρίας. Οικουμενικές θρησκείες και διεθνιστικά επαναστατικά κινήματα στο παρελθόν, συνεχείς και νέες παγκοσμιοποιητικές οικονομικές διαδικασίες και δημιουργίες υπερεθνικών οργανισμών και βέβαια οι μεγάλες μεταναστευτικές ροές αμφισβητούσαν και αμφισβητούν τη χρησιμότητα και την ύπαρξη των συνόρων. Αποτέλεσμα αυτών των ετερόκλητων θεωρήσεων και πρακτικών ήταν εδώ και πολλά χρόνια η συγκρότηση μιας θεωρίας και μιας κουλτούρας εναντίον των συνόρων η οποία υλοποιήθηκε και υλοποιείται ακόμα από ριζικά αντίθετους φορείς. Από διεθνιστές ουμανιστές, όπως οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα και μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες, έως κράτη και διεθνείς οργανισμούς που επεμβαίνουν στο όνομα της οικουμενικότητας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε διάφορες χώρες καταλύοντας τα σύνορα και την ανεξαρτησία τους. Βέβαια, ανακύπτει το κρίσιμο φιλοσοφικό και πολιτικό ερώτημα για το εάν πρέπει να παρεμβαίνει η διεθνής κοινότητα σε ανεξάρτητα κράτη όταν καταπατούνται ακραία τα ανθρώπινα δικαιώματα και συντελούνται γενοκτονίες. Από

τη δεκαετία του 1990 περίπου, σε πολλές χώρες της Δύσης, αναπτύχθηκε, κυρίως στους χώρους των διανοουμένων, ένα κίνημα υπέρ της επέμβασης για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Από τους λίγους δυτικούς διανοούμενους που στάθηκαν κριτικά απέναντι σ' αυτήν τη «νέα οικουμενική» ιδεολογία ήταν ο Ρεζίς Ντεμπρέ, Γάλλος συγγραφέας με σημαντικό φιλοσοφικό και πολιτικό έργο και σύντροφος εν όπλοις του Τσε Γκεβάρα στην τελευταία και μοιραία επαναστατική του απόπειρα στη Βολιβία. Διαφώνησε μάλιστα έντονα με τους βομβαρδισμούς του ΝΑΤΟ στην τότε Γιουγκοσλαβία τη δεκαετία του 1990.

Ο Ντεμπρέ πλέκει ένα εγκώμιο στα σύνορα στο ομώνυμο βιβλίο του, μεταγραφή μιας διάλεξής του στο Τόκιο τον Μάρτιο του 2010. Ο συγγραφέας μπαίνει στο θέμα αμέσως και εμφαντικά. «Μια βλακώδης ιδέα γοπεύει τη Δύση: Η ανθρωπότητα, που δεν είναι σε σωστό δρόμο, θα τα πήγαινε καλύτερα αν δεν υπήρχαν σύνορα», γράφει στην πρώτη σειρά. Στη συνέχεια προσπαθεί να αποδομήσει την ιδέα αυτή με μια πολύπλευρη και πολύμορφη προσέγγιση. Αρχικά αναδεικνύει την αντίφαση της ιδεολογίας ενός κόσμου χωρίς σύνορα με την πραγματικότητα του κόσμου των χιλιάδων χιλιομέτρων νέων συνόρων που χαρακτήκαν στην Ευρώπη και στην Ευρασία μετά το 1991 και τον διαχωρισμό και της θάλασσας ακόμα σε ζώνες κρατικής κυριαρχίας. Παρά τη διά-

ψευση όμως από την πραγματικότητα, η αντίληψη ενός κόσμου χωρίς σύνορα παραμένει ισχυρή γιατί τα πολιτισμικά συμφραζόμενα της εποχής καλλιεργούν την εύκολη πρόσληψή της. Το αξίωμα «δεν υπάρχουν όρια» ισχύει σχεδόν σε όλες τις εκδηλώσεις και τις εκφάνσεις της ιδιωτικής και δημόσιας ζωής. Το γεγονός ότι όλα είναι πλέον επιτρεπτά στον σύγχρονο ομογενοποιημένο πολιτιστικό κόσμο προσδίδει μια προφάνεια και μια λογική στο δόγμα του «δίκως σύνορα». Ο Ντεμπρέ όμως εντοπίζει, πίσω από την ελαφράδα της ιδεολογίας αυτής, αρκετές δυσμενείς κοινωνικοπολιτικές τάσεις. Ο οικονομισμός, δηλαδή η κυριαρχία της οικονομίας στην πολιτική, είναι μία από αυτές. Ο τεχνικισμός, η παγκόσμια ενιαία μετα-κουλτούρα της γλώσσας των υπολογιστών, είναι μία άλλη. Ο απολυταρισμός, όπως εκδηλώνεται κυρίως στις μεγάλες θρησκείες ως τάση εξάπλωσής τους, ενισχύεται σημαντικά από τη μόδα της άρνησης των συνόρων. Τέλος, μια νέα, αλλά και τόσο παλιά, μορφή ιμπεριαλισμού ενυπάρχει στην κατάλυση των συνόρων αφού έτσι διευκολύνεται η επιβολή από τις σύγχρονες αυτοκρατορίες πολλαπλών ορίων στους κυριαρχούμενούς τους. Οι κίνδυνοι όμως είναι και άλλοι και επισμαίνονται στην εκτύλιξη του κειμένου. Ο πόλεμος, ένας από αυτούς, συχνά εκπορεύεται από την απουσία ή την αμφισβήτηση των συνόρων. Παντού στον κόσμο, με κορυφαίο παράδειγμα

ΔΩΡΕΑΝ ΕΙΣΟΔΟΣ

13^η
Διεθνής Έκθεση
Βιβλίου
Θεσσαλονίκης
12-15 | 05 | 2016

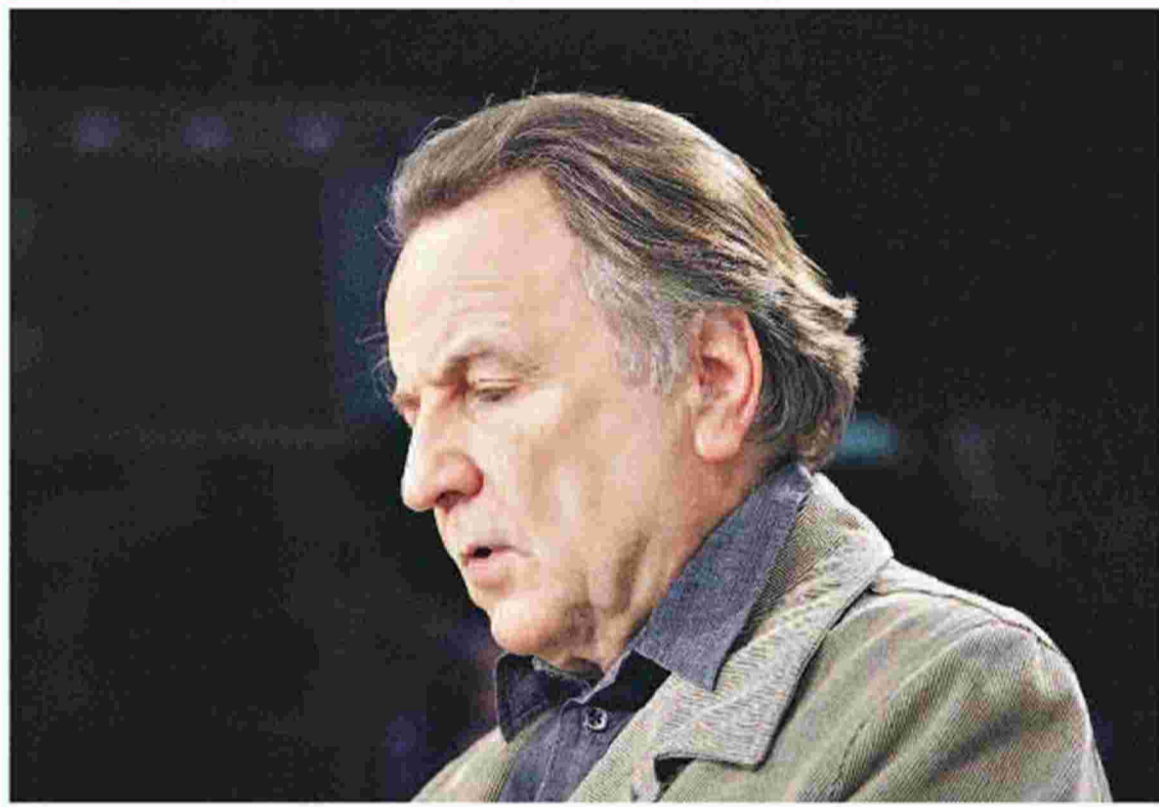
Πρόσκληση
Ρωσία
Πρόσκληση, τότε και σήμερα

3^η Φεστιβάλ νέων Ποιητικών
Φεστιβάλ μεταφράσεων
Παιδική γλώσσα

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ
Σ ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟ
ΚΕΝΤΡΟ ΒΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
13 & 15

270 ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ • 400 ΕΚΔΟΤΕΣ • 12.000 Τ.Μ. • 190 ΕΓΚΛΗΜΕΣ & 23 ΞΕΝΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ • 20 ΧΩΡΕΣ

Αναζητώντας τα χαμένα σύνορα

ΡΕΖΙΣ ΝΤΕΜΠΡΕ

«Εγκώμιο των συνόρων»Μετάφραση – σημειώσεις:
Αντώνης Καραβασιίλης

Βιβλιοπωλείο της Εστίας, 2015

Σελ. 97

την Παλαιστίνη, όπου τα σύνορα είναι ρευστά, ελλοχεύει διαρκώς ο πόλεμος. Η άρση δε των συνόρων απομειώνει την εθνοκρατική κυριαρχία και συνακόλουθα ελαχιστοποιεί την εγγυητική της λειτουργία για τους νόμους και τα δικαιώματα. Ο συγγραφέας αναπτύσσει την προβληματική του με συχνές αναφορές στην ιστορία και σε άλλα κείμενα, λογοτεχνικά ή μη, παίρνει αποστάσεις από την πολιτισμική ισοπέδωση που τείνει να κυριαρχήσει, αναδεικνύει την ιερότητα των συνόρων για πολλούς λαούς, αλλά υπενθυμίζει ταυτόχρονα ότι «κάθε σύνορο,

όπως το φάρμακο, είναι γιατρικό και δηλητήριο». Συμφωνεί με τη διαπίστωση του Αϊμέ Σεζέρ, ενός διανοούμενου και πολιτικού από τη Μαρτινίκα ότι μπορεί κάποιος να χαθεί «από εγκλωβισμό στην ιδιαιτερότητα και από διάλυση στην οικουμενικότητα». Πιστεύει όμως ότι η διάλυση στην οικουμενικότητα είναι σήμερα πολύ πιο πιθανή και γι' αυτό, τελειώνοντας, ζητά το δικαίωμα στα σύνορα. Σε μια εποχή γενικής αμφισβησίας, ο Ντεμπρέ με το ιδιαίτερο ύφος του και τη βαρύτητα του ονόματός του, καταθέτει ευθαρσώς και αιτιολογημένα την καθαρή άποψή του για την αξία των συνόρων.

Ο Αντώνης Καραβασιίλης μετακένωσε τη γλώσσα και το ύφος του συγγραφέα εξαιρετικά.

► Του **ΚΩΣΤΑ ΚΑΡΑΚΩΤΙΑ**

ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΧΡΟΝΙΚΟ

διάστημα τα σύνορα ήρθαν ξανά στην επικαιρότητα λόγω της έντασης των προσφυγικών ροών. Η αλήθεια όμως είναι ότι ως έννοια και ως υλική πραγματικότητα ήταν ανέκαθεν μέρος της πολιτικής, θεωρητικής και οικονομικής συγκυρίας. Οικουμενικές θρησκείες και διεθνιστικά επαναστατικά κινήματα στο παρελθόν, συνεχείς και νέες παγκοσμιοποιητικές οικονομικές διαδικασίες και δημιουργίες υπερεθνικών οργανισμών και βέβαια οι μεγάλες μεταναστευτικές ροές αμφισβητούσαν και αμφισβητούν τη χρησιμότητα και την ύπαρξη των συνόρων. Αποτέλεσμα αυτών των ετερόκλητων θεωρήσεων και πρακτικών ήταν εδώ και πολλά χρόνια η συγκρότηση μιας θεωρίας και μιας κουλτούρας εναντίον των συνόρων η οποία υλοποιήθηκε και υλοποιείται ακόμα από ριζικά αντίθετους φορείς. Από διεθνιστές ουμανιστές, όπως οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα και μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες, έως κράτη και διεθνείς οργανισμούς που επεμβαίνουν στο όνομα της οικουμενικότητας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε διάφορες χώρες καταλύοντας τα σύνορα και την ανεξαρτησία τους. Βέβαια, ανακύπτει το κρίσιμο φιλοσοφικό και πολιτικό ερώτημα για το εάν πρέπει να παρεμβαίνει η διεθνής κοινότητα σε ανεξαρτητικά κράτη όταν καταπατούνται ακραία τα ανθρώπινα δικαιώματα και συντελούνται γενοκτονίες. Από

τη δεκαετία του 1990 περίπου, σε πολλές χώρες της Δύσης, αναπτύχθηκε, κυρίως στους χώρους των διανοομένων, ένα κίνημα υπέρ της επέμβασης για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Από τους λίγους δυτικούς διανοούμενους που στάθηκαν κριτικά απέναντι σ' αυτήν τη «νέα οικουμενική» ιδεολογία ήταν ο Ρεζίς Ντεμπρέ, Γάλλος συγγραφέας με σημαντικό φιλοσοφικό και πολιτικό έργο και σύντροφος εν όπλοις του Τσε Γκεβάρα στην τελευταία και μοιραία επαναστατική του απόπειρα στη Βολιβία. Διαφώνησε μάλιστα έντονα με τους βομβαρδισμούς του ΝΑΤΟ στην τότε Γιουγκοσλαβία τη δεκαετία του 1990.

Ο Ντεμπρέ πλέκει ένα εγκώμιο στα σύνορα στο ομώνυμο βιβλίο του, μεταγραφή μιας διάλεξής του στο Τόκιο τον Μάρτιο του 2010. Ο συγγραφέας μπαίνει στο θέμα αμέσως και εμφαντικά. «Μια βλακώδης ιδέα γοπεύει τη Δύση: Η ανθρωπότητα, που δεν είναι σε σωστό δρόμο, θα τα πήγαινε καλύτερα αν δεν υπήρχαν σύνορα», γράφει στην πρώτη σειρά. Στη συνέχεια προσπαθεί να αποδομήσει την ιδέα αυτή με μια πολύπλευρη και πολύμορφη προσέγγιση. Αρχικά αναδεικνύει την αντίφαση της ιδεολογίας ενός κόσμου χωρίς σύνορα με την πραγματικότητα του κόσμου των χιλιάδων χιλιομέτρων νέων συνόρων που χαραχτηκαν στην Ευρώπη και στην Ευρασία μετά το 1991 και τον διαχωρισμό και της θάλασσας ακόμα σε ζώνες κρατικής κυριαρχίας. Παρά τη διά-

ψευση όμως από την πραγματικότητα, η αντίληψη ενός κόσμου χωρίς σύνορα παραμένει ισχυρή γιατί τα πολιτισμικά συμφραζόμενα της εποχής καλλιεργούν την εύκολη πρόσληψή της. Το αξίωμα «δεν υπάρχουν όρια» ισχύει σχεδόν σε όλες τις εκδηλώσεις και τις εκφάνσεις της ιδιωτικής και δημόσιας ζωής. Το γεγονός ότι όλα είναι πλέον επιτρεπτά στον σύγχρονο ομογενοποιημένο πολιτιστικό κόσμο προσδίδει μια προφάνεια και μια λογική στο δόγμα του «δίκως σύνορα». Ο Ντεμπρέ όμως εντοπίζει, πίσω από την ελαφράδα της ιδεολογίας αυτής, αρκετές δυσμενείς κοινωνικοπολιτικές τάσεις. Ο οικονομισμός, δηλαδή η κυριαρχία της οικονομίας στην πολιτική, είναι μία από αυτές. Ο τεχνικισμός, η παγκόσμια ενιαία μετα-κουλτούρα της γλώσσας των υπολογιστών, είναι μία άλλη. Ο απολυταρχισμός, όπως εκδηλώνεται κυρίως στις μεγάλες θρησκείες ως τάση εξάπλωσής τους, ενισχύεται σημαντικά από τη μόδα της άρνησης των συνόρων. Τέλος, μια νέα, αλλά και τόσο παλιά, μορφή ιμπεριαλισμού ενυπάρχει στην κατάλυση των συνόρων αφού έτσι διευκολύνεται η επιβολή από τις σύγχρονες αυτοκρατορίες πολλαπλών ορίων στους κυριαρχούμενούς τους. Οι κίνδυνοι όμως είναι και άλλοι και επισημαίνονται στην εκτύλιξη του κειμένου. Ο πόλεμος, ένας από αυτούς, συχνά εκπορεύεται από την απουσία ή την αμφισβήτηση των συνόρων. Παντού στον κόσμο, με κορυφαίο παράδειγμα

► Του **ΑΚΗ ΠΑΠΑΝΤΩΝΗ**

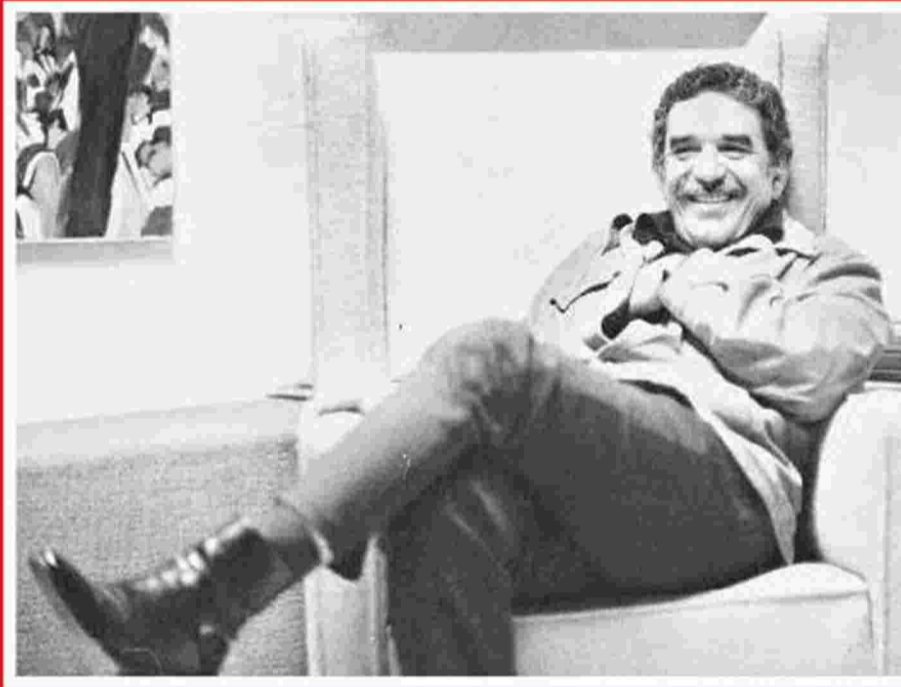
«Τότε με κοίταξε. Νόμιζα πως με κοίταζε για πρώτη φορά. Αλλά ύστερα, όταν πήγε πίσω από το καντλέρι κι εγώ συνέχισα να αισθάνομαι πάνω στον ώμο, στην πλάτη μου, το γλιστερό και υγρό της βλέμμα, κατάλαβα πως ήμουν εγώ που την έβλεπα για πρώτη φορά». (σελ. 112)

Ο ΣΠΟΥΔΑΙΟΣ Κολομβιανός πεζογράφος Γκαμπριέλ Γκαρσία Μάρκες (Νόμπελ Λογοτεχνίας 1982) δημοσιεύει το πρώτο γραπτό του, τη νουβέλα «Τα νεκρά φύλλα», το 1955, από έναν μάλλον ελάσσονα εκδοτικό οίκο. Πριν ακόμα από εκείνο το πρωτόλειο γραπτό και ώς τα πρώτα μεγάλα του μυθιστορήματα, «Εκατό χρόνια μοναξιάς» (1967) και «Το φθινόπωρο του Πατριάρχη» (1975) («Ο έρωτας στα χρόνια της χολέρας» βγήκε το 1985), ο Μάρκες -κινούμενος διαρκώς μεταξύ του Μεξικού και της Κολομβίας, σε μια (για άλλη μια φορά) παραγμένη Λατινική Αμερική- μας δίνει μια σειρά από συλλογές διηγημάτων. Μεγάλο μέρος αυτών των συλλογών -«Μάτια γαλάζιου σκύλου» (1947), «Η κηδεία της Μεγάλης Μάμα» (1962), «Θάνατος σταθερός πέρα από τον έρωτα» (1962)- πρωτοδημοσιεύτηκε στην Ελλάδα από τον εκδοτικό οίκο «Νεφέλη» σε μετάφραση της Κλαίτης Σωτηριάδου.

Το 2015, δεκαετίες μετά τις πρώτες εκεινές δημοσιεύσεις στα ελληνικά, η «Νεφέλη» και η καλή μεταφράστριά της σκύβουν ξανά πάνω από την πρώιμη διηγηματογραφία του Μάρκες (ο οποίος έγραψε και μερικές συλλογές μετά το 1985, όταν δηλαδή είχε ήδη δώσει το, κατ' ουσίαν, corpus του έργου του). Ο ανά κείρας τόμος, λοιπόν, συγκεντρώνει, αναθεωρημένες, τις παλιές μεταφράσεις της Σωτηριάδου και εμπλουτίζεται με όσα διηγήματα από τα «Μάτια γαλάζιου σκύλου» και την «Κηδεία της Μεγάλης Μάμα» δεν είχαν συμπεριληφθεί στις πρώτες εκδόσεις. Συνολικά 28 μικρότερα διηγήματα και το εκτενές, καταληκτήριο και ωριμότερο της συλλογής, «Η απίστευτη και θλιβερή ιστορία της αθώας Ερέντιρα και της άσπλαχνης γιαγιάς της» (γραμμένη το 1972).

Αφού, πρώτα, σημειώσουμε πως η μετάφραση έχει υποστεί ακριβώς τόση επιμέλεια ώστε η γλώσσα να μοιάζει αφενός σύγχρονη, ακριβής και φρέσκια, αφετέρου να μην προδίδει το χαρακτηριστικό ύφος του Κο-

Η πραγματικότητα ως ονειρική επινόηση

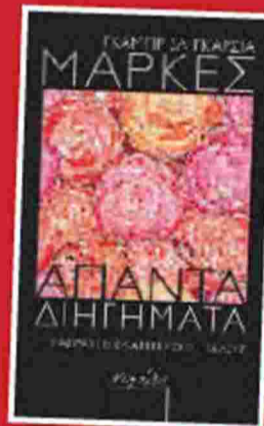
λομβιανού συγγραφέα, αξίζει να αναφερθούμε και στην ποιότητα της έκδοσης αυτής καθεαυτήν. Πέραν, όμως, αυτών, τι μπορεί να βρει ο αναγνώστης σε αυτά τα κείμενα του Μάρκες που δεν θα ανακαλύψει στα μεγάλα μυθιστορήματά του; Η απάντηση είναι: περισσότερα από όσα ενδεχομένως προσδοκά.

Στα «Μάτια γαλάζιου σκύλου», ο Κολομβιανός μας ξεναγεί στο εργαστήρι ενός νεαρού εργατή της γραφής. Εδώ, όλα τα κείμενα κινούνται εντός μια υπερρεαλιστικής αχλής, η κύρια θεματική του θανάτου και της εσωστρέφειας αναμειγνύεται με στοιχεία ονείρου και το αποτέλεσμα είναι γοητευτικό - και μάλλον διακριτό από όσα θα γράψει στο μέλλον ο Μάρκες, αφού περιέχει μόνον ψήγματα των «στοιχείων ταυτότητας» του μυθιστορηματικού έργου του. Ομως, τα επόμενα διηγήματα, γραμμένα όλα από το 1962 κι έπειτα, είναι -χωρίς αμφιβολία- ο προθάλαμος του έργου που θα ακολουθήσει. Εχοντας δηλώσει ο ίδιος πως «η πραγματικότητα είναι υλικό σκληρό όσο και το ξύλο», ο Μάρκες επιδίδεται σε μια κοπιαστική καλλιέργεια του αφηγηματικού του ύφους - κοπιαστική για τον ίδιο, απολαυστική για τον αναγνώστη. Και αυτή η καλλιέργεια ύφους στηρίζεται σε δύο, κυρίως, άξονες.

Πρώτον, στην αναζήτηση του

στιγμάτος του «μαγικού ρεαλισμού», χωρίς οι εξιστορήσεις να χάνουν την κωνικότητα, το σκοτεινό χιούμορ ή τη στοχαστική διάστασή τους. Τα διηγήματα των συλλογών της «Μεγάλης Μάμα» και της «Ερέντιρα» δεν είναι πολύχρωμα παραμύθια με λατινοαμερικάνικο φολκλόρ - είναι οι αποτυπώσεις μιας σκληρής και ρευστής πραγματικότητας στη συνείδηση των ηρώων του Μάρκες. Κι εδώ υπεισέρχεται και ο δεύτερος άξονας: η πολιτική. Ο συγγραφέας δεν θα μπορούσε να μείνει ανεπηρέαστος από τη διαρκώς κλιμακούμενη ένταση στη χώρα του και στις γειτονικές χώρες. Αρκετές φορές μάλιστα βρέθηκε διωκόμενος, ενώ ενεπλάκη ανοικτά και σε πολιτικά εγχειρήματα (π.χ. εκδόσεις εφημερίδων, αρθρογραφίες). Ετσι, τα γραπτά του διαπερνά μια σαφής αποτύπωση της κοινωνικοοικονομικής στρωμάτωσης της εποχής, μια υπόρρητη αμφισβήτηση της «δικαιοσύνης» όπως επιβαλλόταν από τα κέντρα εξουσίας της εποχής, μια διεκυστήριδα ανάμεσα στην ειλικρινή θρησκευτική πίστη και την εξουσία που αυτή ασκεί στο πόπολο.

Εν τέλει, είναι η παράξενη αυτή μίξη ονείρου και ρεαλισμού, ερωτικής παραμυθίας και ερωτικής πληγής, θρησκευτικής κατάνυξης και επανάστασης ενάντια στο «πρέπον» που κάνει τα διηγήματά του τόσο σημαντικά.

ΓΚΑΜΠΡΙΕΛ ΓΚΑΡΣΙΑ ΜΑΡΚΕΣ

«Απαντα διηγήματα»

Διηγήματα

Μετάφραση: Κλαίτη Σωτηριάδου

Νεφέλη, 2015, σελ. 506

Και, φυσικά, η ίδια η γλώσσα: ο μελωδικός, μακροπερίοδος λόγος που μεταδίδει τόσο την αφόρητη ζέση του περιβάλλοντος όσο και την αφόρητη κάψα της ατομικής συνείδησης των χαρακτήρων του - ένας λόγος ανάγλυφος, αναγνωρίσιμος, γεμάτος από τις μυρωδιές καλών και άσχημων στιγμών.

Ο Γκαμπριέλ Γκαρσία Μάρκες πεθαίνει από καρκίνο των λεμφαδένων το 2014. Το έργο του, είτε μικρής είτε μεγάλης φόρμας, μας συντροφεύει εξακολουθητικά.

Βιβλιοστάτης

Γράμμα σ' έναν (ηγοτεχνικό) ήρωα

Ανθρωποι της γραφής (ποιητές, πεζογράφοι, κριτικοί, πανεπιστημιακοί) στέλνουν γράμμα στον αγαπημένο λογοτεχνικό τους ήρωα. Σύντομα επιστολικά κείμενα, διακειμενικά παίγνια, μεταιχμιακές αφηγήσεις στην κόψη επινοημένης πραγματικότητας και μυθολογικής οικειότητας. **Μ.Φ.**

Αλλώστε, Τζακ, πώς να μην είσαι ευτυχισμένος εκεί;

► Του **ΔΗΜΗΤΡΗ ΜΑΜΑΛΟΥΚΑ**

Προς τον κύριο Τζακ Τόρανς

Ξενοδοχείο Θέα Κολοράντο, ΗΠΑ

Φίλε μου Τζακ,

Εχω διαβάσει την ιστορία σου εφτά φορές, όμως εκείνη που θυμάμαι πιο έντονα είναι μια νύχτα σ' ένα παγωμένο σπίτι στη νότια Ιταλία από μια φτηνή έκδοση στα ιταλικά. Ήταν τότε που μιλούσες κατευθείαν στην καρδιά μου. Και

με κέρδισες ολοκληρωτικά. Διότι, βλέπεις, μπορεί να μην είχα γράψει τίποτα μέχρι τότε, αλλά μέσα μου ήξερα ότι θα γινόμουν συγγραφέας. Οπως το ήξερες κι εσύ.

Καλέ μου Τζακ, για πολλούς η ιστορία σου δεν είχε καλό τέλος, είναι αλήθεια. Αλλά δεν φταις εσύ. Μ' αυτό το γράμμα θέλω

να σου πω ότι μπορώ να σε καταλάβω όπως μπορούν να σε καταλάβουν κι όλοι οι συγγραφείς.

Ξέρω ότι το μόνο που ήθελες ήταν να γράφεις. Να 'χεις μια γωνίτσα και τη γραφομηχανή σου. Μα κυρίως, την ηρεμία και την ψυχία σου. Να 'σαι εσύ και το βιβλίο σου. Κι όλα τ' άλλα να 'φρευαν. Ο πονοκέφαλος, οι λογαριασμοί, οι χαμένες ώρες στη δουλειά, τα καθημερινά προβλήματα. Καταλαβαίνω πώς είναι να φιλοξενείς ένα ολοκληρωμένο σύμπα, ένα βιβλίο, μέσα σου. Να πρέπει να τιθασειύσεις τους ήρωές σου, να βάλεις τα πάντα σε τάξη, και γρήγορα, να μη χαθεί η έμπνευση, να μη θολώσει το μυαλό, και ξέρω πόσο βασανιστικό είναι εκείνη τη στιγμή κάτι να σ' τα χαλάει όλα, ακόμα κι ένα κύπημα του τηλεφώνου μπορεί να σε στείλει αλλού, να σε στείλει στο διάολο και να χάσεις όσα σκεφτόσουν, όσα θα έγραφες, όσα θα έπρεπε να γράψεις. Για να πας πιο κάτω. Για να προχωρήσεις. Για να γίνεις συγγραφέας. Για να γίνεις αυτό που πάντα ονειρευόσουν.

Ξέρω ότι η δουλειά στο ξενοδοχείο ήταν η τελευταία σου ευκαιρία. Ή θα έγραφες εκεί ή δεν θα έγραφες ποτέ. Αλλά και πάλι δεν σε άφησαν. Δεν σε σέβονταν, δεν σε υπολόγιζαν. Ούτε η ίδια σου η γυναίκα. Κι έτσι καλά έπραξες όπως έπραξες. Ομως γνωρίζω ότι τελικά εκεί βρήκες τη γαλήνη που αναζητούσες. Μερικά βράδια ακούω τα πλήκτρα της γραφομηχανής σου και ξέρω ότι γράφεις. Φαντάζομαι ότι μόλις τελειώνεις πηγαίνεις ικανοποιημένος στο μπαρ και πίνεις ένα ποππράκι με τον επιστάτη. Κι ο μπάρμαν, ο Λόνι, είναι πάντα κύριος. Αλλώστε, Τζακ, πώς να μην είσαι ευτυχισμένος εκεί; Η πίστωσή σου είναι πάντα απεριόριστη.

Δικός σου
Δημήτρης

Αναφέρεται στη «Λάμψη» (εκδ. Λιβάνης) του Stephen King

Τελευταίο βιβλίο του Δ. Μαμαλούκα είναι το αστυνομικό μυθιστόρημα «Ο κρυφός πυρήνας των Ερυθρών Ταξιαρχιών», που κυκλοφόρησε πρόσφατα από τις εκδόσεις Κέδρος